

Kohtuasi C-222/23**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

7. aprill 2023

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Sofiyski rayoneni sad (Sofia rajoonikohus, Bulgaaria)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

7. aprill 2023

Avaldaja maksekäsmenetluses:

„Toplofikatsia Sofia“ EAD

Põhikohtuasja ese

Eelotsusetaotluse esitanud kohtule rahalisest nõudest tulenevalt esitatud maksekäsu avaldus

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

ELTL artikli 267 alusel esitatud eelotsusetaotlus, milles palutakse tõlgendada ELTL artikli 18 esimest lõiku ning määruse nr 1215/2012 artikli 4 lõiget 1, artikli 5 lõiget 1 ja artikli 62 lõiget 1

Eelotsuse küsimus

1. Kas nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määruse (EÜ) nr 1215/2012 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades artikli 62 lõiget 1 koostoimes ELTL artikli 18 esimese lõigu ja artikliga 21 tuleb tõlgendada nii,

et nendega on vastuolus, et füüsilise isiku „elukoha“ mõiste tuleneb riigisisestest õigusnormidest, mis näevad ette, et selle riigi kodanikel, kelle kohtu poole on pöördunud, on alaline aadress alati selles riigis ja seda ei saa üle viia mõnda teise Euroopa Liidu liikmesriiki?

2. Kas määruse (EÜ) nr 1215/2012 artikli 5 lõiget 1 koostoimes ELTL artikli 18 esimese lõigu ja artikliga 21 tuleb tõlgendada nii, et nendega on kooskõlas riigisisised õigusnormid ja riigisisene kohtupraktika, mille kohaselt ei või liikmesriigi kohus keelduda maksekäsu tegemisest võlgniku suhtes, kes on selle liikmesriigi kodanik, seda ka juhul, kui tema puhul peaks riigil olema põhjendatud kahtlus, et rahvusvahelise kohtualluvuse eeskirjade kohaselt ei allu asi selle riigi kohtule, kuna

võlgniku elukoht on tõenäoliselt liidu teises liikmesriigis, mida saab järelada sellest, et võlgnik on esimesena nimetatud liikmesriigi pädevale asutusele avaldanud, et tal on registreeritud aadress muus riigis? Kas sellisel juhul on oluline, millal kõnealune avaldus tehti?

3. Kas ELTL artikli 18 esimest lõiku koostoimes põhiõiguste harta artikli 47 teise lõiguga tuleb juhul, kui rahvusvahelise kohtualluvuse eeskirjade kohane asja allumine kohtule, kelle poole on pöördutud, tuleneb muust õigusnormist kui määruse (EÜ) nr 1215/2012 artikli 5 lõige 1, tõlgendada nii, et

nenega on vastuolus riigisisised õigusnormid ja riigisisene kohtupraktika, mille kohaselt on maksekäsu tegemine lubatud füüsilise isiku suhtes küll ainult siis, kui tema harilik viibimiskoht on selles liikmesriigis, kelle kohtu poole pöörduti, kuid seda, et selle riigi kodanikust võlgnik on viinud oma hariliku viibimiskoha üle teise riiki, ei saa tuvastada ainuüksi selle põhjal, et ta on esimesena nimetatud riigile teatavaks teinud registreeritud aadressi („hetkel) kehtiv“ aadress), mis asub muus Euroopa Liidu liikmesriigis, välja arvatud juhul, kui võlgnikul on võimalik tõendada, et ta on täielikult elama asunud viimati nimetatud riiki ja tal puudub aadress selle riigi territooriumil, kelle kohtu poole pöörduti? Kas sellisel juhul on oluline, millal kehtiv aadress teatavaks tehti?

4. Kas juhul, kui kolmanda eelotsuse küsimuse esimesele alaküsimusele vastatakse nii, et maksekäsu tegemine on lubatud, on vastavalt määruse (EÜ) nr 1215/2012 artikli 4 lõikele 1 koostoimes Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2020. aasta määruse (EL) 2020/1784, mis käsitleb kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamist tsiviil- ja kaubandusajades (dokumentide kättetoimetamine), artikli 22 lõigetele 1 ja 2 Euroopa Kohtu otsuses Alder (C-325/11) antud tõlgendusega ning koosmõjus põhimõttega, mille kohaselt tuleb liikmesriikide menetlusautonoomia kasutamisel kohaldada tõhusalt liidu õigust, lubatav,

et selle riigi kohus, mille kodanikud ei saa oma registreeritud aadressist selles riigis loobuda, et seda aadressi teise riiki üle viia, esitab määruse (EL) nr 2020/1784 artikli 7 kohaselt toimivas menetluses selle teise riigi asutustele palve anda teavet võlgniku sealse aadressi kohta, millest võlgnik on teada andnud, ja teatada aadressi registreerimise kuupäev, et teha võlgniku osavõtuta toimivas menetluses tema tegelik harilik viibimiskoht kindlaks enne kohtuasjas lõpliku otsuse tegemist?

Liidu õigusnormid ja kohtupraktika

Euroopa Liidu toimimise leping, artikli 18 esimene lõik ja artikkel 21

Euroopa Liidu põhiõiguste harta, artikli 47 teine lõik

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määrus (EÜ) nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades, artikli 4 lõige 1, artikli 5 lõige 1 ja artikli 62 lõige 1

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2020. aasta määrus (EL) 2020/1784, mis käsitleb kohtu- ja kohtuväliste dokumentide liikmesriikides kättetoimetamist tsiviil- ja kaubandusajades (dokumentide kättetoimetamine), artiklid 7 ja 22

Euroopa Kohtu 19. detsembri 2012. aasta otsus Alder (C-325/11, EU:C:2012:824)

Euroopa Kohtu 9. septembri 2021. aasta otsus Toplofikatsia Sofia jt (C-208/20 ja C-256/20, EU:C:2021:719); käesolevas asjas esitatud eelotsuse küsimused on osaliselt sarnased küsimustega, mis esitati kohtuasjades C-208/20 ja C-256/20 kohtu võimaluse kohta pärast maksekäsu tegemist kontrollida, kas asi allub talle. Peamine erinevus käesolevast asjast seisneb selles, et kohus soovib *enne* maksekäsu tegemist saadud andmete põhjal tuvastada, et asi allub talle.

Riigisisese õigusnormid ja kohtupraktika

Kohustuste ja lepingute seadus (Zakon za zadalzheniata i dogovorite, edaspidi „ZZD“), artikli 68 punkt a

Tsiviilkohtumenetluse seadustik (Grazhdanski protsesualen kodeks, edaspidi „GPK“), artiklid 38, 40–48, 53, 246, 282, 410, 411, 413–416, 419 ja 423

Rahvusvahelise eraõiguse seadustik (Kodeks na mezhdunarodnoto chastno pravo, edaspidi „KMChP“), artiklid 4 ja 48

Kodanike registreerimise seadus (Zakon za grazhdanskata registratsia, edaspidi „ZGR“), artiklid 3, 90, 93, 94 ja 96

Varhoven kasatsionen sadi (Bulgaaria kõrgeim kassatsioonikohus, edaspidi „VKS“) Obshto sabranie na grazhdanskata i targovskata kolegii (tsiviil- ja kaubanduskolleegiumide üldkogu, edaspidi „OSGTK“) 18. juuni 2014. aasta tõlgendusotsus nr 4/2013

Asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Maksekäsumenetluses on avaldaja Bulgaaria õiguse alusel registreeritud äriühing „Toplofikatsia Sofia“ EAD.

- 2 Võlgnikku ei ole veel maksekäsmenetluses tuvastatud, seda saab teha alles siis, kui kohus – juhul kui asi allub talle – on teinud maksekäsu. Menetluse läbiviimine on ette nähtud Bulgaaria kodaniku V.Z.A. suhtes.
- 3 Avaldaja esitas 6. märtsil 2023 eelotsusetaotluse esitanud kohtule avalduse teha võlgniku suhtes maksekäsk, tuginedes rahalisele nõudele, mis tuleneb sellest, et võlgnik on kaugküttesüsteemi kuuluva kinnisasja (korter, mis asub kaasomandis olevas hoones) omanik, kes on jätnud tarnitud soojusenergia eest tasumata. Avaldaja esitab ajavahemikul 15. septembrist 2020 kuni 22. veebruarini 2023 tarnitud soojusenergia eest nõude summas 700,61 Bulgaaria leevi (BGN), millele lisandub viivis.
- 4 Kohus hankis omal algatusel 2023. aasta märtsi seisuga teavet rahvastikuregistrist. Saadud teabe kohaselt on võlgnikul V.Z.A. Sofias (Bulgaaria) alaline aadress, mis registreeriti 2000. aastal, ja teises Euroopa Liidu liikmesriigis asuv kehtiv aadress, millest oli Bulgaaria asutustele teatatud 6. märtsil 2010. Bulgaaria õigus ei näe ette võimalust välisriigis kehtivat konkreetset aadressi sisse kanda, ette on nähtud üksnes kande tegemine selle riigi kohta, kus aadress asub.

Põhikohtuasja poolte peamised väited

- 5 Eelotsusetaotluse esitanud kohus ei märgi, kas põhikohtuasja avaldaja on esitanud eelotsusetaotluse kohta oma seisukohad.

Eelotsusetaotluse põhjenduste lühikokkuvõte

Esimene ja teine eelotsuse küsimus

- 6 Eelotsusetaotlusega soovitakse välja selgitada, millised nõuded esitab liidu õigus (eelkõige määruse (EL) nr 1215/2012 artikli 4 lõige 1 ja artikli 5 lõige 1, mille kohaselt esitatakse hagi isikute vastu, kelle alaline elukoht on liikmesriigis, selle liikmesriigi kohtutesse) liikmesriigi kohtutele, kui vastaspool ei saa ühepoolses menetluses asja allumist sellele kohtule, kelle poole on pöördunud, enne lõpliku otsuse tegemist vaidlustada ega sõnaselgelt tunnustada. Käesolevas asjas on tegemist maksekäsmenetlusega, mille puhul kontrollib kohus, kelle poole on pöördunud, avaldaja (võlausaldaja) väiteid eelkõige formaalsest aspektist ja palub vastaspoolel (võlgnik) avaldada, kas ta esitab nõudele vastuväite või mitte. Kui võlgnik esitatud nõudele vastuväidet ei esita, satub ta sellise isiku olukorda, keda on kohustatud nõuet tasuma.
- 7 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul on Euroopa Kohus 9. septembri 2021. aasta otsuses Toplofikatsia Sofia jt (C-208/20 ja C-256/20, EU:C:2021:719) juba sedastanud, et maksekäsu teinud kohus ei saa maksekäsku omal algatusel tühistada, kui ta tuvastab, et kohtu asukohariigis võlgnikul aadress puudub. Sellisel juhul tuleks alustada täitmist ja maksekäsust täitmismenetluse käigus teada saades oleks võlgnikul võimalus kasutada enda kaitsmiseks riigisisese

õiguses ette nähtud õiguskaitsevahendit, millele viidatakse VKS OSGTK tõlgendusotsuses nr 4/2013.

- 8 VKS OSGTK tõlgendusotsuse nr 4/2013 kohaselt on GPK artikli 411 lõike 2 punktis 4 (alalise elukoha aadress Bulgaarias) ja punktis 5 (harilik viibimiskoht Bulgaarias) sätestatud asjaolud küll maksekäsu tegemise eeldused, kuid oma laadilt ei tule neid hinnata enne juba tehtud maksekäsu kättetoimetamist. Kui selgub, et maksekäsk on tehtud võlgniku suhtes, kellel alaline aadress Bulgaaria Vabariigis puudub, peab maksekäsu teinud kohus maksekäsu omal algatusel tühistama. Kui võlgnikul on Bulgaarias küll alaline aadress, kuid tema harilik viibimiskoht ei ole Bulgaarias, ei saa maksekäsu teinud kohus maksekäsku tühistada. Maksekäsu teinud kohus kontrollib nimelt vaid seda, kas võlgnikul on Bulgaaria Vabariigis alaline aadress, ja kui see on olemas, saab maksekäsu nõuetekohaselt kätte toimetada mõne teise isiku kaudu või teate jätmisega, mistõttu kaob vajadus kontrollida, kas isiku harilik viibimiskoht on Bulgaarias.
- 9 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et lahendus, mille valis VKS võlgniku hariliku viibimiskoha kindlakstegemiseks riigisisises õiguses sätestatud maksekäsu tegemise eritingimusena, on problemaatiline seetõttu, et see on äärmiselt kitsendav ega arvesta määruse nr 1215/2012 artikli 5 lõikes 1 sätestatud absoluutse tingimuse – mille kohaselt võib võlgniku vastu, kelle elukoht on liidus, esitada hagi vaid tema elukohaliikmesriigis, välja arvatud erijuhtumid – tõhusa kohaldamisega.
- 10 Probleem seisneb selles, et võlgniku suhtes, kellel on Bulgaarias registreeritud aadress, tehakse maksekäsk alati, sõltumata sellest, kas ta on teatavaks teinud ka välisriigis asuva aadressi. Riigisisene õigus (GPK artikli 411 lõige 1 koostoimes ZGR artikli 93 lõigetega 1 ja 2) näeb nimelt ette, et sellise võlgniku elukoht, kelle suhtes saab Bulgaaria kohus teha maksekäsu, määratakse kindlaks selle alusel, kas tuvastatav on võlgniku alaline aadress, ning ZGR artikli 93 lõigete 2 ja 4 kohaselt on Bulgaaria kodaniku alaline aadress alati Bulgaaria territooriumil ja ta ei saa seda muuta ka juhul, kui ta asub elama teise liikmesriiki. Sellega muudetakse võimalus kasutada ELTL artiklis 21 sätestatud õigust vabalt liikuda ja vabalt elukohta valida Bulgaaria kodanike jaoks märkimisväärselt raskemaks. Teises riigis asutamisevabadust kasutades jäävad Bulgaaria kodanikud seotuks Bulgaaria territooriumiga ja neil peab jätkuvalt olema Bulgaaria territooriumil isik, kes võtab vastu neile adresseeritud postisaadetised. Vastasel korral võib neist saada nende suhtes tehtud maksekäsu „ohver“, kuna neil on raske ennast maksekäsu vastu kaitsta.
- 11 See asetab Bulgaaria kodanikud, kes on kasutanud teises liikmesriigis õigust liikumis- ja asutamisevabadusele, olukorda, kus neile saab osaks „ümber pööratud“ diskrimineerimine kodakondsuse alusel, mis on vastuolus ELTL artikliga 18. Seda seetõttu, et Bulgaarias harilikku viibimiskohta omavatele teiste liikmesriikide kodanikele saadetakse GPK artikli 53 kohaselt kohtukutse aadressile, mille nad on pädevale ametile teatavaks teinud ja mis hõlmab (vastavalt ZGR artikli 3 lõike 2 punktidele 2 koostoimes artiklitega 93 ja 94) alalist ja kehtivat aadressi. Kui teiste

liikmesriikide kodanikud Bulgaarias viibimise lõpetavad, kustutatakse nad rahvastikuregistrist ja sellega kaob ka Bulgaaria kohtute pädevus teha nende suhtes maksekäsk. Bulgaaria kodanikud ei saa seevastu oma alalisest aadressist loobuda ja neil peab jätkuvalt olema Bulgaarias isik, kes neile saadetud teatised vastu võtab. Seega koheldakse neid välisriigi kodanikest erinevalt, kusjuures seaduses on sellise erineva kohtlemise põhjusena nimetatud ainult haldusasutuste töö lihtsustamine.

- 12 ZGR artikli 94 lõiget 3 („Välismaal elavate Bulgaaria kodanike kehtiv aadress registreeritakse rahvastikuregistris ainult nende elukohariigi nimega.“) arvestades ei ole Bulgaaria kodanikul pealegi võimalust teha Bulgaaria riigile teatavaks oma väljaspool Bulgaariat asuva elukoha täpset aadressi, kus ta saab vastu võtta talle adresseeritud postisaadetisi. Samuti puudub võimalus teha ametlikult teatavaks kontakttelefoni numbrit või elektroonilise side kanalit. Tegelikult keelab Bulgaaria riik oma kodanikel esitada kontaktandmeid, mille kaudu saaks neid kätte väljaspool Bulgaaria territooriumi.
- 13 Kuna võlgnik ei saa maksekäsumenetluse algatamist ette näha, siis on selle tulemuse seisukohast määrava tähtsusega, et maksekäsk toimetatakse võlgnikule tegelikult kätte viisil, mis võimaldab tal ennast selle vastu kaitsta. Võlgnik saaks oma õigusi kaitsta kohtus, kuid välisriigis asuva aadressi registreerimist reguleerivate sätete kitsendava kohaldamisega ja VKS OSGTK tõlgendusotsusega nr 4/2013 piiratakse neid õigusi märkimisväärselt, kuna nende kohaselt ei ole lubatav, et liikmesriigi kohus, kelle poole on pöördutud, keeldub maksekäsu tegemisest, kui võlgnik on Bulgaaria kodanik, kes on teada andnud kehtivast elukoha aadressist välisriigis.
- 14 Seega tuleb esiteks vastata küsimusele, kas määruse nr 1215/2012 artikli 5 lõikega 1 on koosõlas, et küsimus, kas rahvusvahelise kohtualluvuse eeskirjade kohaselt on liikmesriigi kohtud pädevad tegema maksekäsk, sõltub riigisisese õiguses sätestatud mõistest „elukoht“, mis lähtub alalisest aadressist, mis ei saa asuda välisriigis. Teiseks tuleb kontrollida, kas viidatud sättega on koosõlas, et kohus, kelle poole on pöördutud, ei või elukoha kindlakstegemisel tugineda andmetele, mille on kehtiva registreeritud aadressi kohta esitanud võlgnik, nagu on märgitud VKS OSGTK tõlgendusotsuses nr 4/2013.

Kolmas eelotsuse küsimus

- 15 Viidata tuleb sellele, et määruse nr 1215/2012 artikli 5 lõige 1 (isikute vastu, kelle alaline elukoht on liidus, tuleb hagi esitada nende elukohariigi kohtusse) on liikmesriikidele siduv küll, kuid ei kehti eranditult, kuna määrus näeb teatud liiki eriomaste õigussuhetega seotud kohtuasjade puhul ette kohtualluvuse erijuhud. Käesolevas asjas on tegemist lepinguga soojusenergia tarnimiseks Sofia linnas asuvale kinnisasjale, mistõttu allub asi vastavalt määruse nr 1215/2012 artikli 7 punkti 1 alapunkti b teisele taandele (alapunkti a kohane alternatiiv) lepingulise kohustuse täitmise koha järgi Bulgaaria kohtutele. See ei tähenda siiski, et Bulgaarias alalise elukoha olemasolu küsimus oleks selle asjaolu arvesse võtmisel

eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva kohtuasja lahendamise seisukohast ebaoluline.

- 16 See tuleneb asjaolust, et riigisisese õiguse kohaselt ei tehta maksekäsku tsiviilkohtuasjade lahendamiseks ette nähtud üldmenetluses, vaid see kujutab endast teatud võlausaldajate jaoks mõeldud lihtmenetlust, mida saab kasutada ainult siis, kui täidetud on rida konkreetseid tingimusi. Bulgaaria õiguse kohaselt on üks neist tingimustest, et võlgniku harilik viibimiskoht peab olema Bulgaarias. See tingimus ei tulene liidu õigusest, vaid riigisisese õigusest; kuivõrd selle on aga kehtestanud riik, kehtib selle suhtes ETLT artiklis 18 sätestatud diskrimineerimiskeeld.
- 17 Kirjeldatud asjaolusid arvestades tuleb teisele küsimusele vastata ainult sellest aspektist, kas VKS OSGTK tõlgendusotsusega nr 4/2013 liikmesriigi kohtutele kehtestatud keeld pidada kehtivat aadressi tõendiks selle kohta, et võlgniku harilik viibimiskoht ei ole Bulgaarias, on lubatav, arvestades seda, et see toob kaasa „ümber pööratud“ diskrimineerimise (ETLT artikkel 18). Käesoleval juhul seatakse Bulgaariast lahkunud Bulgaaria kodanikud ebasoodsamasse olukorda, sest kohtupraktika kohaselt peab neil selleks, et nad saaksid end nende vastu suunatud maksekäsu tegemise vastu kaitsta, peab neil olema Bulgaarias isik, kes võtab vastu neile adresseeritud postisaadetised, kuna kohtul ei ole võimalust võtta omal algatusel arvesse nende avaldust, et nad on viinud oma elukoha üle teise liikmesriiki. Välisriigi kodanikel, kelle harilik viibimiskoht on Bulgaarias ja kes Bulgaariast lahkuvad, sellist kohustust aga ei ole ning nende lahkumisega kaotavad Bulgaaria kohtud täielikult ka oma pädevuse teha nende suhtes maksekäske.

Neljas eelotsuse küsimus

- 18 Kui järgida VKS OSGTK tõlgendusotsust nr 4/2013 (mille kohaselt ei ole kehtiva teises liikmesriigis registreeritud aadressi teatavaks tegemine, kui võlgnik on Bulgaaria kodanik, piisav tõend selle kohta, et maksekäsu tegemise menetlusõiguslike tingimuste täidetuse seisukohast on tema harilik viibimiskoht teises riigis), tekib eelotsusetaotluse esitanud kohtul küsimus, kas ta võib seda menetlustingimust, arvestades talle endale liidu õigusest tulenevaid kohustusi, ikkagi omal algatusel kontrollida, kuigi VKS selle keelab.
- 19 Euroopa Kohus sedastas eelkõige 19. detsembri 2012. aasta otsuses Alder (C-325/11, EU:C:2012:824), et kohaldatavad ei ole riigisisese õigusnormid, mis näevad ette, et kohtumenetluse see pool, kelle harilik viibimiskoht on mõnes muus liidu liikmesriigis kui see liikmesriik, kelle kohtu poole on pöördunud, on kohustatud määrama viimati nimetatud riigis oma postisaadetiste vastuvõtja. Käesoleval juhul tuleb sellise normi kohaldamisala laiendada, kuna Bulgaaria õiguse kohaselt toimetatakse võlgniku suhtes tehtud maksekäsk kätte võlgniku Bulgaarias registreeritud aadressil.

- 20 Selleks et tõhusalt rakendada kohtuotsuses Alder kehtestatud nõuet, et kohtudokumendid ei tule kätte toimetada mitte ainult selles riigis, kelle kohtu poole on pöördutud, leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus seega, et määruse nr 2020/1784 artikkel 22 (juhul kui käesolevas asjas on vajalik ka maksekäsu kättetoimetamine) võib nõuda, et juhtudel, mil on alust eeldada, et Bulgaaria kodanikust võlgnikul on kehtiv aadress välisriigis, hangib eelotsusetaotluse esitanud kohus lisateavet selle kodaniku hariliku viibimiskoha kohta.
- 21 Selleks et tõhusalt kohaldada määruse nr 1215/2012 artikli 4 lõiget 1, mille kohaselt tuleb võlgniku vastu esitada hagi põhimõtteliselt tema alalises elukohas, on vaja, et liikmesriigi kohus teeks kindlaks võlgniku alalise elukoha, ning et ta teeks maksekäsku põhimõtteliselt vaid isikute suhtes, kelle harilik viibimiskoht on selle kohtu asukohariigis. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et kuna riigisisene õigus ei anna võimalust võlgniku väljaspool Bulgaariat asuva aadressi kindlakstegemiseks, peab ta välisriigis asuva aadressi kindlakstegemiseks kasutama määruse nr 2020/1784 artiklis 7 sätestatud võimalust.